



Bachelor Thesis 200600042

De Relatie tussen Opvoeding en de Sociaal-Emotionele Ontwikkeling van Jongens en Meisjes.

Elmi Aaldering (6980066)

Rachel Verhoeven (6980392)

Opleiding: Clinical Child, Family and Education Studies

Werkgroep: 16

Cursusjaar: 2019 – 2020

Begeleider: dr. E.T. Hallers-Haalboom

Tweede beoordelaar: dr. M. M. Vermande

30 juni 2020

Abstract

The purpose of this study was to examine if there is a relation between parenting and the child's social-emotional development and whether this relationship differed for boys and girls. Specifically, the parenting qualities structure and stimulation were examined. Participants included 617 parents with a child between 0-4 years old. Families were selected through day-care and kindergarten of their child. Furthermore, students of the Pedagogical Sciences study at Utrecht University approached parents in their network to participate in the study. The participants received a questionnaire at home. The parents were asked to complete the questionnaire independently. The Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional has been used to measure the social-emotional development. The Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire measured parenting, including stimulation and structure. Findings revealed that mothers give more stimulation than fathers. Nevertheless, stimulation of both fathers and mothers did not appear to have a significant relationship with social-emotional development. Mothers give also more structure to their children than fathers. However, only the fathers' structure is a significant predictor of the child's social-emotional behaviour. Parents do not raise boys and girls differently, but the social-emotional development of boys and girls differs. No evidence has been found that the association between parenting and social-emotional development is moderated by the child's sex.

Keywords: social-emotional development, stimulation, structure, child's sex, parenting

De Relatie tussen Opvoeding en de Sociaal-Emotionele Ontwikkeling van Jongens en Meisjes.

De eerste glimlach van een baby naar een menselijk gezicht verwijst naar het ontstaan van sociale gerichtheid (Craeynest, 2013). Hiernaast zijn er nog talloze andere ontwikkelingen die verbonden zijn aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. Sociaal-emotionele ontwikkeling omvat het ontwikkelingsvermogen van een kind voor het ervaren, beheeren en uiten van het volledige scala aan positieve en negatieve emoties; ontwikkelen van hechte bevredigende relaties met andere kinderen en volwassenen en het actief ontdekken van hun omgeving (Pontoppidan, Niss, Pejtersen, Julian, & Væver, 2017). De ontwikkeling van kinderen is verbonden met een voortdurende interactie tussen het kind, de ouders en overige omgevingsfactoren (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2016). De sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen wordt bijvoorbeeld ook beïnvloed door de kinderopvang. De ouders blijken echter de belangrijkste vormers van de sociaal-emotionele ontwikkeling (Whitted, 2011). Kinderen identificeren zich namelijk met hun ouders en nemen het gedrag van hun ouders over.

Wanneer kinderen problemen ondervinden met de sociaal-emotionele ontwikkeling kan dit zich uiten in internaliserend of externaliserend probleemgedrag (Mash & Wolff, 2017). Internaliserend probleemgedrag bevat angsten, depressie, somatische symptomen en teruggetrokken gedrag. Er is sprake van externaliserend probleemgedrag wanneer een kind zich misdraagt en bijvoorbeeld agressief is of delinquent gedrag vertoont.

Opvoeding

Vanaf de geboorte begint het socialisatieproces van het kind (Becker, 2014). In de kindertijd vormt het kind zichzelf door de normen, waarden en opvattingen van de ouder te internaliseren. Het kind wordt op deze manier in belangrijke mate beïnvloed door de opvoeding. Onder opvoeding wordt het verzorgen en ondersteunen van de emotionele, intellectuele, fysieke en sociale ontwikkeling van kind tot de volwassenheid verstaan (Johnson, Berdahl, Horne, Richter, & Walters, 2014). Tientallen jaren onderzoek heeft aangetoond dat er een relatie is tussen opvoeding en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (e.g. Bronfenbrenner, 1990; Davidov & Grusec, 2006; Power, 2009).

Stimulering

De Zone van Naaste ontwikkeling gaat ervan uit dat een kind zich ontwikkelt doordat het steeds weer wordt uitgedaagd (Vygotsky, 1978). Stimulering is daarmee een belangrijke ouderschapskwaliteit in de opvoeding om de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van het kind te bevorderen. Onder stimulering wordt betrokkenheid verstaan, maar ook het blootstellen van jonge kinderen aan diverse ervaringen (Knauer, Ozer, Dow, & Fernald, 2017).

In het dagelijkse leven ondervinden kinderen zowel stimulerend als niet-stimulerend ouderlijk gedrag. Op jonge leeftijd zijn aanmoediging door ouders en ondersteunend gedrag cruciaal voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Petersen, Petermann, & Petermann, 2017). Stimulering wordt ook wel gezien als een van de belangrijkste ouderschapskwaliteiten om te zorgen voor een succesvolle zelfregulering, met name bij kinderen die last hebben van woede (Razza, Martin, & Brooks-Grunn, 2011). Kinderen die weinig gestimuleerd worden door hun ouders overtreden over het algemeen vaker de wet. Dit is vaak het gevolg van een verstoring in sociaal gedrag; ze zijn antisociaal (Baldry & Farrington, 2000). Ook wanneer een kind gaat pesten, neemt negatief gedrag toe en nemen de sociale vaardigheden juist af (Bosworth, Espelage, & Simon, 1999). Daarnaast zijn kinderen met stimulerende ouders waarschijnlijk beter in staat de intenties van een volwassene in te schatten en te vertalen naar nieuwe kennis over hun eigen emoties in relatie tot anderen (Leman, 2005).

Structuur

Volgens de zelfdeterminatietheorie kunnen ouders het welbevinden van hun kind vergroten door betrokken te zijn, structuur te bieden en de autonomie van het kind ondersteunen (Ryan & Deci, 2000). Onder structuur wordt gerekend: De mate waarin ouders er in slagen om een voorspelbare en georganiseerde omgeving voor het kind te creëren door strikt, consistent en adequaat te reageren (Van Aken, Junger, Verhoeven, Van Aken, & Dekovic, 2008). Er zijn bewijzen gevonden voor een relatie tussen de structuur die ouders bieden aan hun kinderen en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Van Aken et al., 2008). Er is een sterke relatie gevonden tussen structuur en discipline, omdat van ouders een gedisciplineerde aanpak gevraagd wordt om zo de kans van slagen te vergroten (Verhoeven, Deković, Bodden, & Van Baar, 2017).

Wanneer er sprake is van een gebrekkige structuur vergroot dit de kans op externaliserend probleemgedrag van het kind (Van Aken et al., 2008). Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in inconsistent gedrag van de ouder. Dit kan ertoe leiden dat het kind regels van de ouder niet naleeft (Patterson, 1986). Echter, wanneer de ouders voldoende structuur bieden, draagt dit positief bij aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Hosley & Montemayor, 1997). Wanneer de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind goed verlopen is, kan het kind hechte bevredigende relaties met andere kinderen en volwassenen ontwikkelen en de omgeving actief ontdekken (Pontoppidan, Niss, Pejtersenm, Julian, & Væver, 2017).

Rolverdeling vaders en moeders

Volgens de biosociale theorie komen genderverschillen in sociaal gedrag voort uit het idee van de maatschappij hierover (Huerta et al., 2013). Vaders zijn tegenwoordig al meer betrokken bij de opvoeding dan in de afgelopen decennia. Ook in Nederland is deze verandering zichtbaar. Tegenwoordig is de komst van kinderen voor steeds minder

vrouwen aanleiding om minder te gaan werken (Portegijs & van den Brakel, 2018). Toch blijven moeders nog steeds de belangrijkste opvoeder (e.g. Gauthier et al., 2004; Walper & Lien, 2018). Vrouwen nemen bijvoorbeeld ook twee keer zo vaak ouderschapsverlof. De meeste ouders in Nederland zouden de zorg voor de kinderen het liefst gelijk verdelen, maar dit lukt maar weinig (Portegijs & van den Brakel, 2018). Er is onderzoek gedaan naar de manier waarop ouders een bijdrage leveren aan het sociale welzijn van kinderen. Hieruit blijkt dat moeders meer tijd met hun kinderen doorbrengen dan vaders. Dit kan verklaren waarom de moeder-kind relatie een sterker significant effect heeft dan de vader-kind relatie op sociaal-emotionele ontwikkeling (Lux & Walper, 2019).

De vader en moeder vertonen overeenkomsten in de opvoeding, maar er zijn ook significante verschillen (Cabrera, Fitzgerald, Bradley, & Roggman, 2014). De relatie tussen vaders en kinderen kan worden beschreven als een 'activeringsrelatie' (Paquette, 2004). Dat wil zeggen dat de relatie tussen vaders en hun kinderen de functie heeft om de grenzen van het kind te verleggen. Wanneer vaders stimulerend opvoedingsgedrag vertonen, vermindert dat de sociale gedragsremming van het oudste kind binnen het gezin van vier jaar (Majdandzic, Moller, de Vente, Bögels, & Van den Boom, 2014).

Stimulerend gedrag van de moeder kan eraan bijdragen dat de sociale remming van vierjarige kinderen toeneemt (Majdandzic et al., 2014). Dit komt waarschijnlijk doordat het stimulerende opvoedingsgedrag in strijd is met de warme, zorgzame rol van de moeder. Doordat de moeder ineens stimulerend opvoedgedrag laat zien, kan het kind zich minder veilig voelen. Hierdoor kan hij of zij sociale angst ontwikkelen (Paquette, 2004).

In tegenstelling tot moeders zijn vaders lakser als kinderen weigeren om te doen wat van hen gevraagd wordt (Hallers-Haalboom et al., 2015). Hiermee wordt er niet bijgedragen aan het creëren van een voorspelbare en georganiseerde omgeving voor het kind door strikt, consistent en adequaat te reageren. Dit zou ertoe kunnen leiden dat vaders uiteindelijk minder structuur bieden dan moeders.

De moeder vervult een duidelijk andere rol dan de vader; de vader speelt voornamelijk met de kinderen, terwijl de moeder veel meer betrokken is bij de dagelijks routine van het kind (e.g. Huerta et al., 2013; Monna & Gauthier, 2008). Moeders grijpen vaker in als hun kind ongehoorzaam is. Vaders zijn lakser en zijn daardoor mogelijk minder consistent en voorspelbaar wanneer het kind ongewenst gedrag vertoont (Hallers-Haalboom et al., 2015).

Uit bovenstaande literatuur blijkt dat de relatie tussen stimulering/structuur en sociaal emotionele ontwikkeling mogelijk anders is, gezien de verschillen in opvoeding, voor vaders en moeders. Het grootste verschil tussen de opvoeding van vaders en moeders lijkt te zitten in de hoeveelheid stimulering die vaders en moeders aan het kind geven (Majdandzic, Moller, De Vente, & Bögels, 2016), en de verschillende rollen die

vader en moeder binnen het gezin innemen (e.g. Huerta et al., 2013; Monna & Gauthier, 2008).

Op basis van bovenstaande kan beweerd worden dat vaders en moeders een andere invloed op de ontwikkeling van hun kind hebben. Zo lijkt stimulering van vaders een gunstigere invloed te hebben op het kind. Structuur zou juist vanuit moeders belangrijk kunnen zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Sekseverschillen bij het kind

Natuurlijk bestaan er verschillen tussen jongens en meisjes. Maar verschillen jongens en meisjes ook in de manier waarop zij zich sociaal-emotioneel ontwikkelen? En worden zij ook op een andere manier opgevoed?

De meningen over sekseverschillen in de sociaal-emotionele ontwikkeling bij jonge kinderen zijn verdeeld. Een studie uit 2013 laat zien dat in de vroege kindertijd (0-4 jaar) weinig verschil is tussen meisjes en jongens. De verschillen in de sociaal-emotionele ontwikkeling worden veelal pas zichtbaar op latere leeftijd (Chaplin & Aldao, 2013). Toch laat een onderzoek uit 2016 zien dat, ondanks dat leeftijd een belangrijke rol speelt (de verschillen worden op latere leeftijd groter), er ook al verschillen te zien zijn bij peuters. In de peutertijd laten meisjes meer sociaal gedrag zien. Ze herkennen mensen en zijn ook bereid om anderen te helpen en te troosten (Christov-Moore et al., 2014). Hieruit blijkt dat empathie niet alleen is aangeleerd, maar dat dit ook in de biologie terug te vinden is. Meisjes zijn van nature empathischer dan jongens.

In Nederland is geen genderdifferentiatie gevonden tussen de manier waarop jongens en meisjes opgevoed worden. Dat wil zeggen dat er geen verschil gevonden werd met hoe ouders omgaan met jongens en meisjes (Hallers-Haalboom et al., 2015). In een andere studie, werd wel een significant effect gevonden. In deze studie werd een klein effect gevonden in de manier waarop ouders hun kinderen probeerden te controleren (in de hand te houden). Ouders probeerden jongens meer te controleren dan meisjes. Dit effect was sterker op jonge leeftijd (0-2 jaar) dan wanneer kinderen ouder werden (Endendijk, Groeneveld, Bakermans-Kranenburg, & Mesman, 2016).

De relatie tussen opvoeding en sociaal-emotionele ontwikkeling kan dus mogelijk anders zijn voor jongens en meisjes. Er kan geconcludeerd worden dat er veel tegenstrijdigheden bestaan in de literatuur over sekseverschillen. Het is dus nog onduidelijk over de rol van sekse in de relatie tussen opvoeding en sociaal-emotionele ontwikkeling. Omdat er nog veel onduidelijk is, is het belangrijk om naar de invloed van sekse te kijken. Het is interessant om te zien of sekse een modererende rol heeft in de relatie tussen opvoeding en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Huidige studie

In deze studie wordt gekeken naar de relatie tussen de structuur en stimulering die vaders en moeders bieden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen

is, gemodereerd door sekse. Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag zijn er verschillende deelvragen opgesteld. Voor zowel stimulering als structuur wordt gekeken hoe zij van invloed zijn op de sociaal-emotionele ontwikkeling en of dit verschilt bij jongens of meisjes.

Het is van belang om te onderzoeken welke factoren bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling om interventies te kunnen ontwikkelen. In de huidige literatuur is er niet veel bekend over de invloed van opvoeding op de sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen met een moderatie van sekse bij het kind. Deze studie zou bij kunnen dragen aan interventies gericht op het aanpakken van sociaal-emotionele problemen van jonge kinderen. Wanneer duidelijk wordt dat het bieden van structuur en stimulering positief bijdraagt aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind kan er in de behandeling van kinderen gekeken worden naar de mate van structuur en stimulering die ouders bieden. Wanneer dit door een van de ouders of bij beide ouders in mindere mate geboden wordt kan er tijdens de behandeling op gefocust worden op het aanleren van het bieden van structuur en stimulering.

Op basis van eerdere literatuur, worden er een aantal zaken verwacht. Allereerst wordt er verwacht dat meer stimulering zorgt voor minder sociale-emotionele problemen (e.g. Majdandzic et al., 2014; Paquette; 2004). Waarbij stimulering van vaders een sterkere voorspeller is dan stimulering van moeders (Paquette, 2004). Ten tweede wordt verwacht dat het bieden van meer structuur zorgt voor een betere sociaal-emotionele ontwikkeling. Structuur van moeders wordt als een sterkere voorspeller verwacht dan structuur van vaders (Hallers-Haalboom et al., 2015). Ten derde wordt verwacht dat er verschillen worden gevonden op het gebied van opvoeding tussen vaders en moeders (Cabrera, Fitzgerald, Bradley, & Roggman, 2014). Tot slot wordt er verwacht dat er een interactie-effect wordt gevonden, omdat uit eerder onderzoek blijkt dat de sociaal-emotionele ontwikkeling verschilt voor jongens en meisjes. Ook zijn er aanwijzingen dat ouders jongens en meisjes, met name op jonge leeftijd, anders opvoeden (Endendijk, Groeneveld, Bakermans-Kranenburg, & Mesman, 2016).

Methode

Het onderzoek dat wordt uitgevoerd is een kwantitatief onderzoek met een correlatieel design. Hiervoor is een dataset gebruikt met reeds verzamelde data.

Procedure

De populatie van dit onderzoek bestaat uit ouders van kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar. Ouders zijn benaderd via de kinderdagverblijven en peuterspeelzalen waar hun kind heen ging (doelgerichte steekproef). Verder hebben studenten van de studie Pedagogische Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht ouders in hun netwerk benaderd om deel te nemen aan het onderzoek (gemakssteekproef). Deze manier van

participanten benaderen is select. Echter, omdat de steekproef dermate groot is ($N=617$), kan er wel gesproken worden van een aselechte steekproef.

Ouders ontvingen een informatiebrief over het onderzoek waarin werd vermeld dat de onderzoeksgegevens vertrouwelijk werden behandeld en data anoniem werd verwerkt. Tevens zat er bij deze brief een toestemmingsformulier, waarmee ouders expliciet toestemming gaven voordat ze meededen aan het onderzoek. Zij konden op elk moment stoppen met het onderzoek.

Vaders en moeders ontvingen per post een apart boekje met vragenlijsten en werden gevraagd om deze in te vullen zonder met elkaar te overleggen. Een deel van de vragenlijsten (over de ontwikkeling van het kind) waren afgestemd op de leeftijd van het kind. De vragenlijsten konden de ouders kosteloos terugsturen naar de onderzoekers.

Participanten

De steekproef van dit onderzoek bestaat in totaal uit 618 gezinnen met een kind tussen de 0-4 jaar oud ($M = 2,8$, $SD = 4,59$). Daarvan is 47,5% jongen en 52,5% meisje. De meeste kinderen (99,5%) die aan het onderzoek deelnamen zijn Nederlands.

De gemiddelde leeftijd van moeders is 34 jaar ($SD = 4,38$, range = 21,15 - 47,86). De gemiddelde leeftijd van vaders is 36 jaar ($SD = 5,00$, range = 23,39 - 53,60). In de meeste gevallen is zowel de moeder (99,2%) als de vader (98,7%) de biologische ouder van het kind. Zowel de meeste moeders (43,8%) als de meeste vaders (39,5%) hebben van een opleiding op HBO/Universitair-bachelor niveau genoten. De moeders die hebben deelgenomen werken gemiddeld 21,78 uur ($SD = 9,60$, range = 42). De vader werkt gemiddeld 37,47 uur ($SD = 9,16$, range = 80). Het overgrote deel van de moeders is getrouwd/samenwonend (98,4%). Verder is zowel het grootste deel van de moeders (99,4%) als vaders (99,3%) van Nederlandse nationaliteit.

Meetinstrumenten

Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ)

Voor het meten van opvoedgedrag van vaders en moeders is gebruik gemaakt van de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de CECPAQ een betrouwbaar en valide instrument is om opvoedgedrag te meten (Verhoeven, Deković, Bodden, & Van Baar, 2017). De CECPAQ wordt door ouders ingevuld en meet veelvoorkomend gedrag in vier domeinen van opvoeding in de vroege kinderjaren: ondersteuning, stimulatie, structuur en discipline. Items worden gescoord op een 6-puntschaal, van 1 = nooit tot 6 = altijd. In de huidige studie, zijn de schalen structuur en stimuleren gebruikt. Structuur werd gemeten in 15 items met als subschalen routine, overreactiviteit en consistentie (vb. Mijn kind gaat op doordeweekse avonden op dezelfde tijd naar bed). Een hogere score op een (sub)schaal betekent dat er meer structuur geboden wordt. Verschillende items in de schaal structuur zijn

omgepoold, om ervoor te zorgen dat een hoge score op alle items betekent dat er meer structuur geboden wordt.

Stimuleren wordt gemeten in 20 items met de subschalen activiteiten (vb. Ik laat mijn kind met andere kinderen spelen). Alle 20 items van stimuleren en 15 items van structuur zijn samengevoegd. Deze schalen zijn apart berekend voor vaders en moeders. De Cronbach's alpha uit dit onderzoek voor structuur is zowel bij vaders als moeders .69. Voor stimulering is dit bij vaders .87 en bij moeders .88.

Ages and Stages Questionnaire

De Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional (ASQ-SE) meet de mate van sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Kerstjens et al., 2009). De vragenlijst werd ingevuld door beide ouders en bestond uit 26 items (vb. Kijkt uw kind naar u als u tegen hem praat?). In dit onderzoek zijn alleen de resultaten van moeders meegenomen. Antwoordmogelijkheden waren "Meestal", "Soms" of "Zelden of nooit" met een respectievelijke score van 10, 5 of 0 punten. De scores worden bij elkaar opgeteld zodat er een totaalscore (0-260) ontstaat. Een hogere score is indicatief voor meer sociaal-emotioneel probleemgedrag.

De ASQ-SE is een gebleken betrouwbaar instrument om de mate van sociaal-emotionele ontwikkeling te meten (Squires, Bricker, Heo, & Twombly, 2001). De validiteit van de ASQ-SE is beoordeeld in meerdere stappen. Zo werden onder andere normatieve gegevens verzameld om geldige afkappunten te creëren en werd de discriminerende validiteit gemeten. Hieruit bleek dat de ASQ-SE een valide instrument is (Squires et al., 2001).

Analyseplan

Regressie-analyse

In deze studie wordt gekeken wat de relatie tussen de opvoeding (structuur en stimulering) en de sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen is, gemodereerd door sekse. Hiervoor wordt een regressie-analyse met interactieterm uitgevoerd. Er worden twee analyses uitgevoerd, eerst een zonder interactie-term en dan een met interactieterm. Hiermee kan achterhaald worden wat het effect van opvoeding (onafhankelijke variabele) op de sociaal-emotionele ontwikkeling (afhankelijke variabele) is, gemodereerd door sekse (moderator). Om de regressie-analyse uit te kunnen voeren moeten eerst structuur moeder, structuur vader, stimulering moeder en stimulering vader gecentreerd worden. Vervolgens moet er een interactieterm aangemaakt worden met de gecentreerde waarden samen met sekse (structuur V x sekse, structuur M x sekse, stimulering V x sekse, stimulering M x sekse).

Resultaten

Beschrijvende statistiek

Voorafgaand aan het uitvoeren van de analyses is er gekeken of er invoerfouten in de data zaten. Er zijn drie invoerfouten gevonden. Deze zijn verwijderd en dus uitgesloten van de analyse. Daarnaast zijn op de variabele sociaal-emotionele ontwikkeling en structuur extreme scores (uitschieters) gevonden. De analyses zijn met en zonder uitschieters uitgevoerd om een eventuele substantiële invloed van de uitschieters te bepalen. 31 uitschieters zijn verwijderd omdat bleek dat ze invloed hadden op de resultaten. De uiteindelijke steekproef bestond daardoor uit 586 gezinnen. Enkel de resultaten zonder uitschieters worden gerapporteerd.

De variabelen stimulering moeders en stimulering vaders zijn niet normaal verdeeld. Zowel bij stimulering vaders als moeders is het midden niet het hoogste punt: daar zit een verlaging. Stimulering moeders is linksscheef verdeeld. De variabele structuur moeders is normaal verdeeld, maar neigt richting rechtsscheef verdeelde data. De variabele structuur vaders is normaal verdeeld. De variabele sociaal-emotionele ontwikkeling ziet er niet normaal verdeeld uit, deze is rechtsscheef verdeeld en loopt niet op.

De waardes zijn onderling niet erg aan elkaar gecorreleerd, wat betekent dat de assumptie van multicollineariteit niet geschonden is. De assumptie van homoscedasticiteit is daarentegen wel geschonden. Er is namelijk geen gelijke spreiding in het scatterplot te zien. Doordat er een aantal assumpties geschonden zijn, kan dit betekenen dat sommige resultaten minder nauwkeurig zijn. Daarom moet er voorzichtig worden omgegaan met de interpretatie van de resultaten uit de analyses.

In Tabel 1 is een overzicht te vinden van de gemiddeldes, standaarddeviaties en correlaties van en tussen de variabelen die in de analyses zijn gebruikt. Wat met name opvalt is dat de minimale scores van zowel moeders als vaders op stimulering en structuur, net onder het gemiddelde van de schaal (3) liggen. Verder valt op dat het gemiddelde bij stimulering en structuur van vaders en moeders boven het gemiddelde van de schaal ligt. Daarnaast komt het minimum (0) en maximum (255) van de schaal voor sociaal-emotionele ontwikkeling overeen met het bereik van de data.

Verder blijkt uit Tabel 1 dat er een positieve significante relatie bestaat tussen stimulering van moeders en stimulering van vaders. Als moeders meer stimulering geven in de opvoeding, betekent dit dat vaders dit ook doen. Maar ook andersom: wanneer vaders meer stimulering geven, zullen moeders ook meer stimulering in de opvoeding geven. Ook de relatie tussen structuur van vaders en structuur van moeders is significant bevonden. Net als bij stimulering betekent dat, dat wanneer vaders meer structuur geven, moeders dit ook doen (en andersom).

Er is een negatief verband tussen de geboden structuur van vaders en moeders en de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind. Dit betekent dat hoe meer structuur ouders hun kind bieden hoe minder sociaal-emotionele problemen bij het kind ontstaan.

Fisher's z laat zien dat de relatie tussen structuur en sociaal-emotionele ontwikkeling vergelijkbaar is voor vaders en moeders, $z(585) = .24, p = .41$. De correlaties tussen stimuleren en sociaal-emotionele ontwikkeling bleken zowel bij vaders als moeders niet significant. Er is daarom ook geen Fisher's z uitgevoerd voor stimulering.

Tabel 1

Gemiddeldes, standaarddeviaties en correlaties

	1	2	3	4	<i>M (SD)</i> jongen	<i>M (SD)</i> meisje	<i>M (SD)</i>	Bereik totale groep
1. Stimulering moeders	-	-	-	-	4.87 (0.52)	4.89 (0.48)	4.88 (0.50)	2.70 – 6.00
2. Stimulering vaders	.29**	-	-	-	4.44 (0.58)	4.48 (0.59)	4.46 (0.59)	2.45 – 6.00
3. Structuur moeders	.10*	-.05	-	-	3.68 (0.33)	3.71 (0.37)	3.70 (0.35)	2.64 – 5.60
4. Structuur vaders	-.00	-.05	.47**	-	3.67 (0.35)	3.71 (0.34)	3.70 (0.35)	2.53 – 5.11
5. ASQ-SE moeders	-.07	-.01	-.14*	-.15**	21.61 (15.71)	18.35 (13.89)	19.90 (14.86)	0.00 – 255

Noot. $N = 586$. * $p = .05$ ** $p = .01$.

Om de gemiddeldes van de variabelen en groepen te vergelijken, zijn er een aantal t-toetsen uitgevoerd. Allereerst zijn er twee gepaarde t-toetsen uitgevoerd, om te achterhalen of vaders en moeders verschillen in de hoeveelheid stimulering en structuur die zij geven in de opvoeding. Hier werd een significant verschil gevonden bij stimulering $t(616) = 15.47, p = .00$. Dit betekent dat moeders hun kinderen meer stimuleren dan vaders. Er werd geen significant effect gevonden tussen structuur moeders en vaders, $t(616) = 1.23, p = .22$.

Daarnaast is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd om te bekijken of jongens en meisjes anders opgevoed worden op het gebied van stimulering en structuur. Deze resultaten bleken niet significant bij zowel stimulering van moeders $t(615) = -.50, p = .62$ als stimulering van vaders $t(615) = -.74, p = .46$. Ook zijn er zowel voor structuur moeder $t(614,97) = -1.50, p = .13$ als voor structuur vader $t(615) = -1.38, p = .17$ geen significante verschillen in de gemiddelden van de opvoeding van jongens en meisjes.

Om de verschillen in sociaal-emotionele ontwikkeling tussen jongens en meisjes te ontdekken is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Hier werd een significant effect gevonden $t(615) = 2.214, p = .03$. Jongens scoren gemiddeld hoger op sociaal-

emotionele ontwikkeling en vertonen dus meer sociaal-emotioneel probleemgedrag dan meisjes.

Relatie tussen structuur en stimulering en sociaal emotionele ontwikkeling

Er is een multiële regressieanalyse met interactietermen uitgevoerd om te achterhalen of stimulering en structuur van vaders en moeders invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, en of dit gemodereerd wordt door sekse.

Model 1, met stimulering vader en moeder, structuur vader en moeder en sekse kind verklaard voor 4.1% de mate van variantie in sociaal emotionele ontwikkeling, $R^2 = .04$, $F(5, 580) = 4.92$, $p = <.01$. In tabel 2 is te zien dat het geslacht van het kind een negatieve significante predictor is. Dat betekent dat jongens meer sociaal-emotionele problemen hebben. Er is zowel bij vaders als moeders geen significant hoofdeffect gevonden van stimulering. Ook is er geen significant hoofdeffect gevonden van structuur moeder. Een significant hoofdeffect is wel gevonden bij structuur vaders. Dit effect is negatief, wat betekent dat meer structuur van vaders zorgt voor minder sociaal-emotioneel probleemgedrag.

In model 2 zijn de interactie-effecten toegevoegd. Het toevoegen van deze vier predictoren heeft voor een niet significante verbetering van 0.07% in de verklaarde variantie gezorgd, $\Delta R^2 = .01$, $\Delta F(4, 576) = 1.124$, $p = .34$. Aangezien het model niet significant verbetert met de interactietermen, betekent dat de interactietermen niet bijdragen aan een verbetering van het model. De interactie-variabelen zijn daarmee ook niet significant gerelateerd aan de uitkomstmaat: er is geen moderatie door sekse van het kind.

Tabel 2

Regressieanalyse met interactie-effecten zonder uitschieters

	B	Std. Error	Beta	R ²	ΔR^2
Model 1	21.44	.88		.041	.041
Geslacht kind	-2.93	1.21	-.07*		
Stimulering moeder	-1.74	1.28	-.06		
Stimulering vader	.28	1.09	.01		
Structuur moeder	-3.03	1.99	-.07		
Structuur vader	-4.78*	1.99	-.11*		
Model 2	21.33	.88		.048	.007
Geslacht kind	-2.89	1.21	-.10*		
Stimulering moeder	-2.75	1.78	-.09		
Stimulering vader	-.68	1.58	-.03		
Structuur moeder	-5.10	3.04	-.12		
Structuur vader	-6.63	2.83	-.16*		
Stimulering MxSekse	1.96	2.57	.05		

Stimulering VxSekse	1.67	2.18	.05
Structuur MxSekse	3.36	4.02	.06
Structuur VxSekse	3.41	4.00	.06

Noot. N = 586. * $p = .05$.

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om de relatie tussen opvoeding en sociaal-emotionele ontwikkeling in kaart te brengen, en om te kijken of dit gemodereerd wordt door sekse. Er is gekeken naar structuur en stimulering die vaders en moeders hun kind bieden.

De relatie tussen structuur van vaders en de sociaal-emotionele ontwikkeling is significant gebleken. Wanneer vaders meer structuur geven, vertonen kinderen minder sociaal-emotioneel probleemgedrag. Dit komt overeen met de hypothese die op voorhand is opgesteld, dat structuur een significante relatie heeft met de sociaal-emotionele ontwikkeling. Echter, vooraf werd verwacht dat structuur van moeders een sterkere voorspeller was dan structuur van vaders, omdat moeders zich meer bezighouden met de dagelijkse routine van hun kind. Ook grijpen moeders vaker in als hun kind ongehoorzaam is. Vaders daarentegen zijn lakser en minder consistent. Moeders bieden inderdaad meer structuur, maar enkel de structuur van vaders is een significante voorspeller. Dit komt dus niet overeen met de hypothese. Wanneer vaders minder betrokken zijn in de opvoeding, laten kinderen meer sociaal-emotioneel probleemgedrag zien (Carlson, 2006). Wanneer vaders wel betrokken zijn, en meer structuur bieden, zou dit ervoor kunnen zorgen dat er minder sociaal-emotionele problemen spelen bij het kind. In deze studie kan echter geen duidelijke verklaring gevonden worden voor de significante relatie van structuur vaders en de niet significante relatie van structuur moeders. Om een verklaring te achterhalen voor deze relatie is daarom meer onderzoek nodig.

De relatie tussen stimulering van zowel moeders als vaders en de sociaal-emotionele ontwikkeling bleek niet significant. Op voorhand werd verwacht dat stimulering wel een significante relatie heeft met de sociaal-emotionele ontwikkeling en dat stimulering van vaders een sterkere voorspeller zou zijn dan stimulering van moeders. In voorgaande studies bleek stimulering namelijk wel een significante voorspeller. Dat dit in deze studie niet het geval is, kan verklaard worden door de manier waarop het onderzoek is afgenomen. In voorgaande studies is dit gedaan door het gedrag van de ouders te observeren of door kinderen een vragenlijst in te laten vullen. In deze huidige studie moesten ouders zelf de vragenlijsten invullen, waardoor de mate waarin zij inschatten stimulering te geven wellicht niet helemaal klopt met de werkelijkheid.

De interactie-variabelen zijn niet significant gebleken, waardoor er geen sprake is van moderatie door sekse van het kind. Deze bevinding komt niet overeen met de opgestelde hypothese. Daarin werd verwacht dat er wel een significant interactie-effect gevonden zou worden. Dat er geen interactie-effect is gevonden, kan verklaard worden doordat er geen sekseverschillen zijn gevonden in de opvoeding: jongens en meisjes worden niet anders opgevoed. Dit kan de reden zijn dat opvoeding geen verschillende invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Er zijn echter wel sekseverschillen gevonden in de sociaal-emotionele ontwikkeling. Zo vertonen jongens meer sociaal-emotioneel probleemgedrag. Dit impliceert dat er andere voorspellers (naast opvoeding) bijdragen aan de verschillen tussen jongens en meisjes. Om andere voorspellers te ontdekken zal verder onderzoek gedaan moeten worden naar de verklaring tussen de sekseverschillen in de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Beperkingen

In dit onderzoek is gekozen om alleen de sociaal-emotionele ontwikkeling, beoordeeld door moeders mee te nemen. De reden hiervoor was om een grotere (generaliseerbare) steekproef te krijgen. Echter, zou het zinvol zijn om in een vervolgstudie ook te kijken naar de verschillen tussen de sociaal-emotionele ontwikkeling beoordeeld door moeders en vaders.

De vragenlijsten zijn per post verstuurd naar de participanten en vader en moeder dienden ze los van elkaar in te vullen. Er is niet te achterhalen of ze ook echt los van elkaar ingevuld zijn, of dat vader en moeder toch met elkaar hebben overlegd. Ook is niet duidelijk in hoeverre de vragen over sociaal-emotionele ontwikkeling naar sociale wenselijkheid zijn ingevuld. Tevens hebben de ouders vragen beantwoord over de mate van stimulering en structuur in de opvoeding. Er is niet helder in hoeverre zij bewust zijn van het eigen handelen. Een betrouwbaardere manier van onderzoek doen naar de mate van structuur en stimulering in de opvoeding zou een observatie zijn, omdat op deze manier de ouders hun opvoeding niet zelf hoeven te beoordelen. Er is dan ook geen sprake van sociale wenselijkheid.

In dit onderzoek is er alleen gekeken naar de globale schalen van structuur en stimulering. Bij structuur vaders is een significant effect gevonden, bij structuur moeders en stimulering van vaders en moeders niet. Structuur en stimulering bestaan uit een aantal subschalen. Het zou kunnen zijn dat er in de subschaal wel een significant effect gevonden wordt. Dan zouden één of meerdere onderdelen van stimulering en/of structuur, wel significant bevonden kunnen worden. Dit geeft een beter beeld over welke onderdelen van structuur en/of stimulering een relatie hebben met de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Tevens zal het interessant zijn om te kijken of het verband tussen structuur van vaders en de sociaal-emotionele ontwikkeling ook andersom te vinden is. In de huidige

studie is geconstateerd dat de sociaal-emotionele problemen van kinderen verminderen als vaders meer structuur bieden. Er is niet met zekerheid te zeggen dat de structuur van vaders ook mee verandert wanneer de sociaal-emotionele problemen meer (of minder) worden. Om dit verband te ontdekken zal daarom verder onderzoek gedaan moeten worden.

Conclusie

Uit dit onderzoek is gebleken dat de structuur die vaders geven het sociaal-emotionele probleemgedrag kan verminderen. Dit verschilt niet voor jongens of meisjes. Deze uitkomst laat zien dat de focus op vaders ook belangrijk is, als er sprake is van sociaal-emotionele probleemgedrag. Deze studie zorgt voor meer kennis over de relatie tussen opvoeding en de sociaal-emotionele ontwikkeling bij jonge kinderen. Tevens biedt deze studie belangrijke suggesties voor vervolgonderzoek. Dit onderzoek heeft aangetoond dat vaders ook een belangrijke rol hebben in de opvoeding. Deze conclusie kan ervoor zorgen dat vaders in de toekomst bij ander onderzoek naar de opvoeding ook worden betrokken.

Voor de praktijk betekent dit dat er bij problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling ook gekeken dient te worden naar de mate van structuur die vaders bieden. Wanneer blijkt dat structuur van vaders in mindere mate aanwezig is, kan de behandeling er onder andere op ingezet worden dat vaders handvatten aangereikt krijgen om meer structuur te bieden.

Literatuur

- Baldry, A. C., & Farrington, D. P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parental styles. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 10*, 17-31.
- Becker, A. (2014). *Inleiding in de pedagogiek*. (2^e ed.). Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Bosworth, K., Espelage, D. L., & Simon, T. R. (1999). Factors Associated With Bullying Behavior in Middle School Students. *Journal of Early Adolescence, 19*, 341-362. doi:10.1177/0272431699019003003
- Bronfenbrenner, U. (1990). Who cares for children?, *Research & clinical center for child development, 12*, 27-40.
- Cabrera, N., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H., & Roggman, L. (2014). The ecology of father-child relationships: An expanded model. *Journal of Family Theory & Review, 6*, 336-354. doi:10.1111/jftr.12054
- Carlson, M.J. (2006). Family Structure, Father Involvement, and Adolescent Behavioral Outcomes. *Journal of Marriage and Family, 68*, 137-154. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00239.x
- Chaplin, T., & Aldao, A. (2013). Gender Differences in Emotion Expression in Children: A Meta-Analytic Review. *Psychological bulletin, 139*, 735-765. doi:10.1037/a0030737
- Christov-Moore, L., Simpson, E., Coudé, G., Grigaityte, K., Lacoboni, M., & Fransesco Ferrari, P. (2014). Empathy: Gender effects in brain and behavior. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 46*, 604-627. doi:10.1016/j.neubiorev.2014.09.001
- Craeynest, P. (2013). *Psychologie van de levensloop*. (11^e ed.). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Davidov, M., & Grusec, J.E. (2006). Untangling the link of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development, 77*, 44-58. doi:10.1111/j.1467-8624.2006.00855.x
- Endendijk, J., Groeneveld, M., Bakermans-Kranenburg, M., & Mesman, J. (2016). Gender-Differentiated Parenting Revisited: Meta-Analysis Reveals Very Few Differences in Parental Control of Boys and Girls. *PLoS ONE, 11*, 1-33. doi:10.1371/journal.pone.0159193
- Gauthier, A. H., Smeeding, T. M., & Furstenberg, F. F. (2004). Do we invest less time in children? Trends in parental time in selected industrialized countries since the 1960's. *Center for Policy Research, 99*. 1-42.
- Hallers-Haalboom, E., Groeneveld, M., Van Berkel, S., Endendijk, J., Van der Pol, L., Bakermans-Kranenburg, M., & Mesman, J. (2015). Wait Until Your Mother Gets Home! Mothers' and Fathers' Discipline Strategies. *Social Development, 25*, 82-98. doi:10.1111/sode.12130

- Hosley, C. A., & Montemayor, R. (1997). Fathers and adolescents. In M. E. Lamb (Eds.), *The Role of the Father in Child Development* (pp. 162-178). New York, NY: John Wiley.
- Huerta, M., Adema, W., Baxter, J., Han, W., Lausten, M., Lee, R., & Waldfogel, J. (2013). *Fathers' leave, fathers' involvement and child development: Are they related? Evidence from four OECD countries*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 140, OECD. doi:10.1787/5k4dlw9w6czq-en
- Johnson, B.D., Berdahl, L.D., Horne, M., Richter, E.A., & Walters, M. (2014). A parenting competency model. *Parenting, 14*, 92-120. doi:10.1080/15295192.2014.914361
- Kerstjens, J.M., Bos, A.F., Ten Vergert, E.M.J., De Meer, G., Butcher, P.R., & Reijneveld, S.A. (2009). Support for the global feasibility of the Ages and Stages Questionnaire as developmental screener. *Early Human Development, 85*, 443-447. doi:10.1016/j.earlhumdev.2009.03.001
- Knauer, H., Ozer, E., Dow, W., & Fernald, L. (2017). Parenting quality at two developmental periods in early childhood and their association with child development. *Early Childhood Research Quarterly, 47*, 396-404. doi:10.1016/j.ecresq.2018.08.009
- Leman, P.J. (2005). Authority and moral reasons: Parenting style and children's perceptions of adult rule justifications. *International Journal of Behavioral Development, 29*, 265-270. doi: 10.1177/01650250544000044
- Lux, U., & Walper, S. (2019). A systemic perspective on children's emotional insecurity in relation to father: links to parenting, interparental conflict and children's social well-being. *Attachment & Human Development, 21*, 467-484. doi:10.1080/14616734.2019.1582597
- Majdandzic, M., Moller, E., De Vente, W., Bögels, S., & Van den Boom, D. (2014). Challenging Parenting Behavior Prevents Social Anxiety Development in Their 4-Year-Old Children: A Longitudinal Observational Study. *Abnormal Child Psychology, 42*, 301-310. doi:10.1007/s10802-013-9774-4
- Majdandzic, M., Moller, E., De Vente, W., & Bögels, S. (2016). Challenging Parenting Behavior from Infancy to Toddlerhood: Etiology, Measurement, and Differences between Fathers and Mothers. *Infancy, 21*, 423-452. doi:10.1111/infa.12125
- Mash, E.J., & Wolfe, D. (2017). *Abnormal Child Psychology (7^e ed.)*. Boston, MA: Cengage Learning.
- Monna, B., & Gauthier, A. H. (2008). A review of the literature on the social and economic determinants of parental time. *Journal of Family and Economic Issues, 29*, 634-653. doi:10.1007/s10834-008-9121-z

- Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (2016). Richtlijn psychosociale problemen (2016). Retrieved from <https://www.ncj.nl/richtlijnen/allerichtlijnen/richtlijn/?richtlijn=35&rlpag=1750>
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father–child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human Development, 47*, 193–219. doi:10.1159/000078723
- Patterson, G.R. (1986). Performance models for antisocial boys. *American Psychologist, 41*, 432–444. doi:10.1037/0003-066X.41.4.432
- Petersen, R., Petermann, F., & Petermann, U. (2017). Sensitive Parenting and Emotion Regulation in Children: A Systematic Review. *Kindheit und entwicklung, 26*, 147-156. doi:10.1026/0942-5403/a000226
- Pontoppidan, M., Niss, N.K., Pejtersen, J.H., Julian, M.M., & Væver, M.S. (2017). Parent report measures of infant and toddler social-emotional development: A systematic review. *Family Practice, 34*, 127-137. doi:10.1093/fampra/cmz003
- Portegijs, W., & van den Brakel, M. (2018) Emancipatiemotor. Retrieved from <https://digital.scp.nl/emancipatiemonitor2018/emancipatie-weer-in-de-lift/>
- Power, T.G. (2009). Stress and Coping in Childhood: The Parents' Role. *Parenting: Science and Practice, 4*, 271–317. doi:10.1207/s15327922par0404_1
- Razza, R., Martin, A., & Brooks-Grunn, J. (2011). Anger and Children's Socioemotional Development: Can Parenting Elicit a Positive Side to a Negative Emotion? *Journal of Child and Family Studies, 21*, 845–856. doi:10.1007/s10826-011-9545-1
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000) Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist, 55*, 68-78. doi:10.1037/0003-066X.55.1.68
- Squires, J., Bricker, D., Heo, K., & Twombly, E. (2001). Identification of social- emotional problems in young children using a parent-completed screening measure. *Early Childhood Research Quarterly, 16*, 405-419. doi:10.1016/S0885 2006(01)00115-6
- Van Aken, C., Junger, M., Verhoeven, M., Van Aken, M.A.G., & Dekovic, M. (2008). The longitudinal relations between parenting and toddlers' attention problems and aggressive behaviors. *Infant Behavior and Development, 31*, 432-446. doi:10.1016/j.infbeh.2007.12.016
- Verhoeven, M., Deković, M., Boddien, D., & Van Baar, A.L. (2007). Development and initial validation of the comprehensive early childhood parenting questionnaire (CECPAQ) for parents of 1–4 year-olds. *European Journal of Developmental Psychology, 14*, 233-247. doi:10.1080/17405629.2016.1182017
- Vygotski, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Walper, S., & Lien, S.C. (2018). Routinebetreuung und interaktive „Quality Time“: Was beeinflusst, wieviel Zeit Väter wie mit ihren Kindern verbringen? *Zeitschrift für Familienforschung*, 30, 29–49. doi:10.3224/zff.v30i1.03

Whitted, K.S. (2011). Understanding How Social and Emotional Skill Deficits Contribute to School Failure. *Preventing School Failure*, 55, 10–16. doi: 10.1080/10459880903286755